

УДК 903:908]7(477):069Скаржинська
DOI <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2021/4.5>

Зякун А.І.

Сумський державний університет

Гапченко Є.А.

Сумський державний університет

К.М. СКАРЖИНСЬКА ТА МУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ СТАРОВИНИ В ЛУБНАХ: ПЕРЕДУМОВИ Й ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ

У статті простежено передумови становлення Музею української старовини на хуторі Круглику, заснованого в 1880 році. Формування музею розглянуто через діяльність його фундаторки Катерини Миколаївни Скаржинської (у дівоцтві фон Райзер). Незважаючи на німецько-російське походження, у віці 26 років вона захоплюється українським народним мистецтвом і за порадою історика й археолога Григорія Степановича Кир'якова починає збирати національні артефакти в справжню колекцію. Її початкове колекціонування протягом перших п'яти років скоріше нагадувало стихійний збір старожитностей, і, незважаючи на це, колекція постійно розросталася. У 1882 р. К.М. Скаржинська до діяльності музею залучає полтавського археолога та професійного колекціонера Федора Івановича Камінського, який на етапі становлення установи розширює її діяльність у бік регіональної археології з веденням археологічних досліджень. Сформований штат музею дав змогу окреслити напрям діяльності установи – історико-природничий профіль з вираженими рисами археологічного краєзнавства. Хронологічно музей К.М. Скаржинської мав декілька етапів: від початку стихійного збиральництва із середини 1870-х–1880 рр. до становлення протягом 1881–1890 рр., розвитку й розквіту в 1891–1905 рр. У 1906 р. колекції музею разом з іншими матеріальними надбаннями були передані Полтавському губернському земству.

Розглянутий музей став першим загальнодоступним великим приватним зібранням краєзнавчого характеру не тільки на Полтавщині, а й загалом в Україні, що відрізнявся різноманітними формами громадсько-культурної та освітньої роботи. Сучасне звернення до аналізу становлення й діяльності музейної установи зумовлене розглядом досвіду приватного музейництва другої половини ХІХ – початку ХХ ст. на Україні, що не лише здійснювала збір історичних джерел, а проводила власні наукові дослідження.

Ключові слова: старожитності, приватне музейництво, колекціонування, археологічне краєзнавство.

Постановка проблеми. Національно-культурне відродження України протягом ХІХ ст. здійснювалося в різних історико-культурних сферах, зокрема й у приватному музейництві. Традиція збирати та колекціонувати була відома серед української еліти ще козацької доби, а в ХІХ ст. вона набула нового оформлення у вигляді приватних музеїв краєзнавчого археологічно-етнографічного напрямку: Лубенський музей К.М. Скаржинської, Городецький музей барона Ф.Р. Штейнгеля, музей О.М. Поля в Катеринославі й Український музей В.В. Тарновського в Чернігові. Ці установи та сподвижницька діяльність їх засновників мали великий вплив на гуртування вчених навколо питань збереження й популяризації історичного минулого, відновлення національної самосвідомості. Сьогодні проблематика приватного музейництва України не втратила своєї актуальності, тому що

поряд із державними приватні музеї є історико-культурними осередками, які накопичують, зберігають пам'ятки історії й культури, слугують основою для подальшого розвитку української самоідентичності та її цінностей. Особливо заслуговує на увагу ретроспективний приклад діяльності круглицького музейного осередку Катерини Миколаївни Скаржинської як першого загальнодоступного приватного музею України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Від самого початку своєї діяльності музей і його засновниця викликали зацікавлення та поважне ставлення ще з кінця ХІХ ст., про що писала газета «Киевлянин» у 1903 р. [4]. Активні дослідження Лубенської збірки старожитностей розпочалися в ХХ ст., зокрема, у працях В. Щербаківського, М. Рудинського, М. Худякова, А. Разгон [19; 21; 31; 34–35]. У другій половині ХХ ст. можливість

вивчати діяльність музею стримувалася розпорощенням і знищенням архівних матеріалів музею та його колекцій під час Другої світової війни [27], але такий стан речей не призупинив пошуку лубенських музейників, які продовжували відновлювати колекцію. На особливу увагу заслуговують дослідження О.Б. Супруненко [24–25] про археологічну діяльність Лубенського музею та О.М. Дорошенко про рід Скаржинських [20]. Сьогодні звернення до теми дослідження спадщини Лубенського музею К.М. Скаржинської має теоретико-практичне завдання – вивчення й залучення до наукового обігу мало відомих документальних джерел.

Постановка завдання. Предметом розгляду статті є К.М. Скаржинська та Музей української старовини в Лубнах як перша на території України приватна музейна установа, діяльність якої була направлена на дослідження давнього минулого Посулля й колекціонування унікальних збірок старожитностей та архівних документів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Початок дослідження Лубенського музею та його збірок розпочався ще в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. у працях В.П. Горленка, М.І. Петрова й М.Ф. Біляшівського. Пізніші наукові доробки описували як діяльність музею, так і його засновниці Катерини Миколаївни Скаржинської: роботи Є.С. Шудрі, Н.Г. Кондратенка, Л.В. Горенко. Про рід Скаржинських згадується в Енциклопедії українознавства [11], що свідчить про статус і вплив його на суспільно-політичне та культурне життя на території України в період Російської імперії. Детальну інформацію подає лубенський краєзнавець, заслужений журналіст України Б.С. Ванцак, який контактував з онуком Катерини Миколаївни Скаржинської Вадимом Ігоровичем Скаржинським, а також збирав спогади людей, які безпосередньо контактували із сім'єю Скаржинських [7].

Катерина Миколаївна фон Райзер народилася 7 лютого 1852 р. Вона походила з дворянського роду, започаткованого шведом Віцентом Райзером, який після битви під Полтавою потрапив у полон до армії Петра І, а потім перейшов на російську службу. Катерина Миколаївна Скаржинська отримала домашнє виховання і склала екстерном іспити за курс гімназії. Продовжувала освіту на Бестужевських вищих жіночих курсах у Санкт-Петербурзі, де перебувала зі своїм чоловіком М.Г. Скаржинським, майбутнім генерал-майором, значним землевласником і кіннозаводчиком [25, с. 9]. Навчання в Санкт-Петербурзі, знайом-

ство зі столичними музеями та мистецтвознавцем і критиком В.В. Стасовим, з донькою якого К.М. Скаржинська навчалася, переконали молоду співвласницю 4000 десятин землі в необхідності заснувати музейний заклад на батьківщині [32, с. 125]. А ще в той час на Катерину Миколаївну мали значний вплив народницькі ідеї, які вона підхопила та сприйняла внаслідок отриманого виховання. Зі спогадів про неї ми знаємо: «*Вся семья Скаржинских кроме самого генерала Скаржинского была демократично настроена. О доброте Скаржинской Екатерины Николаевны и ее дочери много рассказывали....*» [7, арк. 20]. «*Скаржинская не терпела жестокости и диких расправ над бедными людьми*» [7, арк. 22]. Ліберальний характер Катерини Скаржинської згодом позначився й на вихованні її доньки Ольги Миколаївни, про яку в спогадах писав В. Наддачин: «*Несмотря на богатую обстановку в помещичьем доме в Круглике, обилие прислуги, выездные экипажи, породистых лошадей..., Ольга Николаевна всегда была очень скромно одета, сама убирала спальню, сама мыла в ней пол*» [7, арк. 13].

Спочатку Скаржинська планувала збирати сімейні архіви та колекції старожитностей місцевого походження, таким чином формуючи родинну збірку. До родинного хутора Круглика перевозять її учнівські і студентські колекції, архів фон Райзерів-Лодигіних, але згодом її наукова діяльність значно розширилася через захопленням археологією. Разом з Г.С. Кир'яковим вона здійснює кілька місцевих розкопок [26], консультується з Ф.І. Камінським, відомим лубенським археологом-аматором, відвідує його гурток і веде переписку, на зразок: «*... Я сделал для музея точный слепок этого орудия (удался прекрасно) по каменной форме для отливки бронзового орудия, найденного в Полтавской губернии, на песчаных буграх долины р. Псла. Форма эта находится теперь в моих руках, я ее описываю, снимаю фотографию для музея <...>, авось умудритесь добыть подлинник в Музей*» [18, с. 102–103] (з листа 1883 р. Ф.І. Камінського до К.М. Скаржинської). На 1880 р. К.М. Скаржинська, заохочувана до цього порадами Г.С. Кир'якова й Ф.І. Камінського, вирішує створити на основі власної збірки старожитностей музей у Круглику [9, с. 50].

Причина створення повноцінної музейної установи полягала не тільки в бажанні власниці, а й через вплив на Лубенщину загальних тенденцій національно-культурного відродження ХІХ ст. Тут, як і в цілому в Україні, поширюється меценатство та добродійництво. Свідоме українське

дворянство й інтелігенція, яким були близькі ідеї розбудови національної культури й освіти, спрямували свої зусилля на благодійництво в різних виявах. Тому однією з причин заснування музею стало організоване та підтримане Катериною Скаржинською активне археологічне наукове вивчення Посульського краю, який як показали розвідки, був багатий на стародавні пам'ятки.

Найбільший науковий резонанс мало відкриття й дослідження в басейні Сули курганів скіфського часу [12–13]. В останній чверті XIX ст. розкопки курганів у Верхньому і Середньому Посуллі вели Т.В. Кибальчич, Д.Я. Самоквасов, В.Б. Антонович, С.А. Мазаракі, М.П. Авенаріус, І.А. Лінніченко та інші [1–2; 14; 22; 28, с. 28; 33]. Загальними наслідками цих досліджень кінця XIX – початку XX ст. виявилися розкопки близько 400 курганів [24, с. 34]. Здійснювані археологічні розвідки та наукові публікації про їх результати підвищили інтерес до найдавнішої історії Посулля, про що вказує обговорення пам'яток минулого краю на III археологічному з'їзді в Києві 1874 р. [17, с. XV], який представляли 15 дослідників регіону й 5 осіб, які там проживали [23, с. 10–13].

Іншою передумовою до створення повномасштабного музею стало поширення тенденцій збирання в регіоні приватних збірок старожитностей у маєтках місцевої аристократії, зокрема І.М. Муравйова-Апостола в Хомутці, В.В. Капніста у Великій Обухівці, Д.П. Трощинського в Кибинцях, Ф.К. Величка в Тарандинцях. Крім цього, в окрузі з'являються професійні археологічні збірки О.С. Афанасьєва-Чужбинського в Ісківцях, П.С. Щетинського в Лебехівці, М.О. Максимовича в Михайлівій Горі, Г.С. Кир'якова в Гінцях, Т.В. Кибальчича в Мізині й Коропі, С.А. Мазаракі та В.Ф. Безпальчева під Ромнами. Усі ці збірки концентрували виявлені в окрузі старожитності [24, с. 35]. Джерелами надходжень колекцій були не тільки випадкові знахідки, а й зумовлені поширенням наукових досліджень розкопки курганів місцевими поміщиками О.П. Гамалією, М.Н. Суховим та іншими [24, с. 35]. Місцеві колекції старожитностей частково були репрезентовані на археологічних з'їздах [15; 30, Отд. церк. др. с. 8–10, 26, 27, 33; Отд. I. с. 6–8; Отд. III. с. 40–43, 60, 62–63, 67; Отд. IV. с. 13, 18, 19].

Тож можна сказати, що спочатку Катерина Скаржинська задумала сформувати приватну колекцію про походження свого роду й основним наповненням її мали бути родинні збірки, але науково-просвітницькі події, які відбувалися в Лубенському регіоні, не могли не вплинути на неї,

унаслідок чого вона створила повноцінний музей із широким профілем музейних колекцій.

Круглицький період життя К.М. Скаржинської був повністю присвячений музестворчій діяльності. Для музею споруджується двоповерховий флігель, закупаються археологічні та мистецькі предмети. Про початок становлення Лубенського музею та способи формування його колекцій дізнаємося зі статті «Корни музея» газети «Южный край», яка була передрукована в газеті «Киевлянин» у 1903 р. Там зазначено: «Жена ген.-майора Скаржинского собирала при своем имени Круглик находящемся в пяти верстах от г. Лубен, редкости и древности, относящиеся к истории Украины и нашей местности известной в старину под названием «Лубенщины». Предметы эти как передает «Южный край» приобретались разными путями и при разных обстоятельствах. То делались раскопки любителями и знатоками Украины в тех местностях, где в старину были какие-нибудь замечательные сооружения и поселения; то раскапывались курганы коих множество рассыпано по дорогам и полям Лубенского уезда; то делались изыскания на полях битвы с татарами, поляками и шведами. Кроме того приобретались случайные находки при прорытии фундаментов для домов, погребов и колодцев» [4, арк. 1].

На 1882 р. К.М. Скаржинська формувала штат музею, запросивши на посаду завідувача свого наставника Ф.І. Камінського, який передав більшість матеріалів своїх досліджень у музей, що було вкрай важливим на початковому його етапі. Його матеріали ввійшли в колекцію приватного музею К.М. Скаржинської [25, с. 10]. Із липня 1890 р. ученим секретарем і завідувачем музею на п'ятнадцять років став Сергій Климентійович Кульжинський. За час роботи він значно збагатив народознавчі, нумізматичні, зоологічні та ботанічні колекції, сприяв розвитку краєзнавства. У цей час при музеї було засновано фахову бібліотеку, утілено в життя видавничу та науково-просвітницьку програми музею, а також розгорнуто народне навчання [16, с. 118].

У Лубенському музеї запроваджується облік надходжень, створюється науковий архів, починає будуватися експозиція, яка на 1885 р. займала вестибюль і 6 зал. У 1902 р. був підготовлений перший статут, який визначав освітні й наукові функції закладу: «1. Цель музея двоякая: а) педагогическая и б) чисто научная.

1-ая достигается строгой систематизацией предметов, обдуманной наглядностью для раскрытия их смысла, цели, способа употребления,

процесса развития, воздействия на окружающее и обратно и т.п.;

– достигается руководящим каталогом под редакцией и со вступительной статьёй к каждому отделу выдающегося учёного-специалиста той науки, которая иллюстрируется данным отделом;

– достигается искусством так обставить и продемонстрировать науку, трактуемую музеем, чтобы каждый, выходящий из этого святилища её, уносил ум, обеспокоенный любознательностью, волю, наэлектризованную виденными доказательствами мощи человеческого духа, сердце, расширенное жаждой светить и поддерживать «человека», идущего к лучшей жизни и к эволюции добра.

2-ая достигается научным собиранием и сохранением памятников старины, памятников жизни и быта человека как духовного, так и материального, памятников искусства, техники и т.п., – располагая, подбирая и обставляя весь этот материал таким образом, чтобы каждый, занимающийся какой-либо наукой (особенно в связи с местным краем, родиной музея) мог бы найти элементы её в соответствующем отделе музея, а очередные в этой науке вопросы для разработки – во вступительной статье каталога.

2. Делится музей на 2 отдела: I – чисто местный, малорусский, занимающийся всесторонним изучением прошлого и настоящего Малороссии; II – общий отдел – всей остальной России и чужестранных государств всего мира – для ближайшего знакомства с ними и для более правильной и беспристрастной – через сравнение – оценки физиономии и степени культурности местного края.

Каждый их этих отделов, в свою очередь, распадается на ряд параллельных подотделов, <...> а именно:

- 1 подотдел – доисторической археологии;
- 2 подотдел – исторический;
- 3 подотдел – церковный;
- 4 подотдел – этнографический;
- 5 подотдел – художественно-технический;
- 6 подотдел – естественно-научный <...>» [9, с. 93–94].

З наведеного документа бачимо чітку організаційну побудову Лубенського музею старовини, яка була зрозуміла для відвідувачів. Вхід до музею був безкоштовним. Щоденна кількість відвідувачів досягала на 1900 р. 300 осіб. Спочатку музей був орієнтований на відвідувача-фахівця, хоча згодом почав приймати учнівську молодь, селян, міщан, групи екскурсантів з віддалених місць [25, с. 10].

З метою розширення збірок і вивчення найдавнішого минулого Посулля К.М. Скаржинська фінансує місцеві археологічні дослідження, до 1900 р. витрачає на розбудову музею понад 500000 крб. [25, с. 10]. К.П. Бочкарьов про це писав: «... В начале восьмидесятых годов владельцем Лубенского музея Е.Н. Скаржинской производились раскопки курганов, стоившие больших затрат. Но, к сожалению, непосредственно руководивший раскопками хранитель музея Ф.И. Каминский не составил своевременно научного описания <...>, а затем вскорости умер. И только в 1892 г., со слов г-жи Скаржинской и, по личным своим воспоминаниям, составил описание Лысогорских раскопок В. Ляскоронский. Во всяком случае, раскопки дали богатый археологический материал <...>. Из найденных предметов, хранящихся в музее, можно <...> заключить, что недра Лысой горы сохранили конгломерат народностей: и следы <...> каменного века, и скифских воинов, и великокняжеских дружинников, польского жолнера и казака запорожца <...>. Найдены были изделия из обожженной глины примитивной работы. Терракотовая амфора с художественным орнаментом, следы жертвенного кострища, ступка для растирания красной краски, пластины с чешуйчатого панциря, бронзовая серьга, кольцо из электрума, наконечники копий, стрелы кремневые, бронзовые, железные и проч. Раскапывались курганы, начиная с вершины, колодезным способом, с выкидыванием земли кругом ямы <...>. Курганы [остатки их насыпей] продолжают выситься по-прежнему, а в воронкообразных углублениях их и теперь встречаются во множестве черепки битой посуды, с разнообразной орнаментировкой грубого типа, кремневые осколки <...>» [3, с. 21–22].

У період свого розквіту Музей налічував 20 000 експонатів, із них археологія – 1438 одиниць збирань (понад 3000 предметів), етнографія – 9533, історія – 5178, природознавство – 3836 одиниць збирань. До зібрання належали й пам'ятки народів інших країн, збірка стародруків і наукова бібліотека – понад 4000 томів, серед яких – книги К.М. Скаржинської, Ф.І. Камінського, С.К. Кульжинського, Г.С. Кир'якова [10, с.51].

У газеті «Ленінська зоря» за 3 жовтня 1967 року була розміщена передрукована стаття газети «Киевская старина» за 1890 р., де автор статті В.П. Горленко так описує багате різноманіття колекцій К.М. Скаржинської «Научные коллекции предметов древности старинного быта и культуры

археології етнографії і естествоісторических наук к собиранію і сохранию которых общественные учреждения наших южных городов высказывают такое поразительное и невежественное равнодушие возникают то тут то там трудами и усердием просвещенных частных лиц. Об одном из замечательнейших собраний подобного рода помещицы Лубенского уезда Полтавской губернии Екатерины Николаевны Скаржинской слышно было в последние пять-шесть лет...» [6, арк. 1].

Підтримання діяльності музею вимагало не тільки організаційних здібностей засновниці та працівників установи, а й ще значного фінансового забезпечення. Ось як про це говорила керівник Московського археологічного товариства графиня П.С. Уварова: «Музеи начинаются и собираются за частные средства; никто не благодарен тому труженику, который захотел его основать и собирать. Преимущественно эти музеи растут и устраиваются, обращая на себя внимание только единичных любителей и ценителей старины и просвещения» [29, с. 255–256]. Фінансові можливості К.М. Скаржинської давали змогу їй вкладати кошти в розбудову та підтримання діяльності музею. Про її статки ми дізнаємося з доповідних записок жандармського управління, зокрема в одному з доносів начальника Полтавського губернського жандармського управління від 18 серпня 1913 р. зазначався фінансовий стан дворянки К.М. Скаржинської: «В дополнение к донесению моему от 13-го июля сего года за № 5099 имею честь донести что по собранным дополнительно совершенно негласным сведениям вдова Генерал-Майора Екатерина Николаевна Скаржинская имела собственной земли с усадьбой

при хуторе Иржавском Черевской волости Лубенского уезда 30 десятин, которую продала крестьянам той же волости около десяти лет назад и при городе Лубнах Скаржинская имеет 28 десятин 810 квадратных сажень луговой земли ныне арендуемой по 15 рублей за десятину» [8, арк. 1].

Музей був відомий не тільки на Полтавщині, а й поза її межами й цінувався як за життя, так і після смерті К.М. Скаржинської в 1932 році. Редактор газети «Ленінська зоря» А. Левадний про життя Катерини Скаржинської писав: «До великой Октябрьской социалистической революции на Лубенщине жили помещики-либералы Скаржинские. Одна из них ныне покойная Екатерина Николаевна Скаржинская, была основательницей музея в Лубнах. В начале девятисотых годов до начала империалистической войны она жила в Швейцарии. При советской власти находясь в Лубнах она получала какую-то персональную пенсию но за что – нам достоверно не известно» [6, арк. 1].

Висновки. Лубенський музей був винятком серед провінційних музейних закладів імперії завдяки подвижницькій діяльності меценатки й освітньої діячки К.М. Скаржинської. Він став одним із центрів археологічного краєзнавства в Україні, мав одну з найбільших і найрізноманітніших колекцій старожитностей Російської імперії. Завдяки старанній роботі Катерини Скаржинської музей дослідив значну кількість історичних місць, а також прийняв на зберігання велику кількість старожитностей, завдяки чому історію Лубенщини можна чітко простежити й до сьогодні в зібраннях Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського.

Список літератури:

1. Антонович В. Археологические исследования в бассейне Сулы. *Киевская старина*. Киев, 1886. Т. 16. Август. № 8. С. 763–766.
2. Бобринский А.А. Курганы и случайные археологические находки близ местечка Смелы. Санкт-Петербург : Типография Балашова Б.С., 1901. Т. 3. 174 с.
3. Бочкарёв К.П. Очерки Лубенской старины. Москва : Т-во Скороп. Левенсон А.А., 1900. Вып. 1. 50 с. URL: https://nibu.kyiv.ua/elfond/ocherki_lubenskoj_stariny/ocherki_lubenskoj_stariny.pdf (дата звернення: 11.11.2021).
4. Ванцак Б.С. Стаття «Корни музея» надрукована в газет. «Киевлянин» від 13.08.1903 № 222. Копію зробив П. Лубенський. *Архівний відділ Лубенської райдержадміністрації*. Ф. 62. Спр. 502-а. 3 арк. Машинопис. текст.
5. Ванцак Б.С. Виписки із місцевих та обласної газет з публікаціями статей Б. Ванцака про К. Скаржинську. 3 жовтня 1967 р. *Архівний відділ Лубенської райдержадміністрації*. Ф. 62. Спр. 508. 17 арк.
6. Ванцак Б.С. Левадного А., редактора газети «Ленінська зоря», Центральному музею ім. В.І. Леніна з проханням повідомити про зв'язок К. Скаржинської з революційним рухом. 27 жовтня 1965 р. *Архівний відділ Лубенської райдержадміністрації*. Ф. 62. Спр. 517. Арк. 1.
7. Ванцак Б. С. Спогади різних осіб про сім'ю Скаржинських. 23 жовтня 1965 р. *Архівний відділ Лубенської райдержадміністрації*. Ф. 62. Спр. 493. 38 арк. Рукопис. текст.

8. Ванцак Б.С. Фотокопії документів про К. Скаржинську надіслані Центральним державним історичним архівом УРСР у м. Києві, Центральним державним архівом Жовтневої Революції СРСР, Центральним державним історичним архівом за 26 листопада 1885, 23 листопада 1913 років. 17 лютого 1966 р. *Архівний відділ Лубенської райдержадміністрації*. Ф. 62. Спр. 494. 29 арк. Фотокопії.
9. Ванцак Б.С., Супруненко О.Б. Подвижники українського музейництва: Григорій Кир'яков, Федір Камінський, Катерина Скаржинська, Гнат Стеллецький. Полтава : ВЦ «Археологія» ЦОДПА, 1995. 136 с.
10. Горенко Л. Лубенський краєзнавчий музей: історія, події, факти (до 35-річчя від дня пам'яті І. Горенка). *Науковий вісник Національного музею історії України*. 2016. Т. 2. № 1. С. 51–54.
11. Енциклопедія українознавства: Словникова частина / ред. В. Кубійович ; наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. Львів, 2000. Т. 8 : Перевидання в Україні. С. 2800–3200. URL: <http://litopys.org.ua/encycl/euii219.htm> (дата звернення: 11.11.2021).
12. Іллінська В.А. Курган Старша Могила – пам'ятка архаїчної Скіфії. *Археологія*. Київ, 1951. Т. V. С. 196–212.
13. Ильинская В.А. Скифы Днепровского лесостепного Левобережья: (Курганы Посулья). Киев : Наукова думка, 1968. 203с.
14. Кибальчич Т.В. Древности: Указатель к археологическим находкам 1875–876 гг. Киев : Типография Киевского университета, 1876. 27 с.
15. Коллекция древностей музея Е.Н. Скаржинской. *Указатель выставки при VIII Археологическом съезде в Москве 1890 года*. Москва, 1890. С. 21–28.
16. Кондратенко Н.Г. Збірка виробів Києво-Межигірської фаянсової фабрики з музею К.М. Скаржинської. *Старожитності Посулья*. 2017. С. 118–126.
17. Открытие [III] Археологического съезда. *Труды III Археологического съезда*. Киев, 1878. Т. I. С. 13–18.
18. Пустовіт Т.П., Супруненко О.Б. Федір Камінський (1845–1891): Наукова та епістолярна спадщина. Полтава, 1992. С. 102–103.
19. Разгон А.М. Археологические музеи в России (1861–1917 гг.). *Очерки истории музейного дела в России*. Москва, 1961. Вып. III. С. 190–230.
20. Дорошенко О.М. Рід Скаржинських в історії Південної України (середина XVIII – початок XX століття) : монографія. Миколаїв : Вид-во Ірини Гудим, 2011. 164 с.
21. Рудинський М. Археологічні збірки Полтавського музею. *Збірник, присвячений 35-річчю Музею*. Полтава, 1928. Т. 1. С. 29–62.
22. Самоквасов Д.Я. Могила Русской земли: [Описание археологических раскопок и собрания древностей профессора Д.Я. Самоквасова]. *Труды Московского комитета по устройству Черниговского Археологического съезда*. Вып. 3. Москва : Синодальная типография, 1908. IV, 271, IV с.
23. Список членов 3-го Археологического съезда с означением места их жительства. *Труды III Археологического съезда*. Киев, 1878. Т. 1. С. X–XIII.
24. Супруненко О. Б. Археологія в діяльності першого приватного музею України (Лубенський музей К.М. Скаржинської) : монографія. Київ-Полтава : Археологія, 2000. 392 с.
25. Супруненко О.Б. Археологічні дослідження та зібрання Лубенського музею К.М. Скаржинської : автореф. дис. ... канд. істор. Наук : 07.00.04. Київ, 1997. 24 с.
26. Супруненко О.Б. Археологічні дослідження і зібрання Г.С. Кир'якова. *Питання археології Сумщини*. Суми, 1990. С. 10–17.
27. Супруненко О.Б. Доля колекцій музею К. Скаржинської. *Музеї. Меценати. Колекції*. Київ-Полтава : Археологія, 2000. С. 9–18.
28. Супруненко О.Б. З історії археологічних досліджень на Полтавщині : короткий нарис. Київ-Полтава : Видавництво ПП «Гротеск», ВЦ «Археологія», 2007. 124 с.
29. Уварова П.С. Областные музеи. *Труды VII Археологического съезда*. Москва, 1891. Т. 2. С. 255–280. Приложение. С. 285–324.
30. Указатель выставки при III Археологическом съезде в Киеве, 1874 г., 2–22 августа. Киев : В типографии Федорова Е.Я., 1874. С. 91, 24.
31. Худяков М.Г. Дореволюционная русская археология на службе эксплуататорских классов. Ленинград, 1933. 164 с.
32. Шудря Є.С. Оранта нашої світлиці. Київ, 2011. 488 с.
33. Щавельов С.П. Українська археологія у листуванні Д.Я. Самоквасова. *Археологія*. Київ, 1994. № 1. С. 115–131.
34. Щербаківський В. Провідник по Археологічному відділу Полтавського Народного Музею з коротким описом передісторичного життя на Полтавщині. Полтава : Електрич. друк. Брауде Я.Е., 1919. 25 с.

35. Щербаківський В., Рудинський М., Щепотьєв В. Історія Товариства дослідження й охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині. *Записки Українського Наукового Товариства*. Полтава : Друк. Брауде Я.Е., 1919. Вип. 1. С. VII–X.

Ziakun A.I., Napchenko Ye.A. SKARZHYNska KATERYNA AND THE MUSEUM OF UKRAINIAN ANTIQUITY IN LUBNY: PRECONDITIONS AND HISTORY OF FORMATION

The article traces the preconditions for the establishment of the Museum of Ukrainian Antiquities in the Kruglyk village, founded in 1880. The formation of the museum was considered through the activities of its founder, Kateryna Skarzhynska. Despite her German-Russian origins at the age of 26, she was fascinated by Ukrainian folk art, and with the help of an archaeologist Hryhoriy Kyryakov, begun to collect national artifacts into a real collection. Her first collection, for the first five years, was more like a spontaneous one of antiquities, and despite that, the collection was constantly growing. In 1882 Kateryna Skarzhynska involved Poltava archaeologist and professional collector Fedor Kaminsky in the activities of the museum, who at the stage of formation of the institution, expanded its activities towards regional archeology with archeological research. The formed staff of the museum allowed to outline the direction of the institution's activity – the historical and natural profile with pronounced features of archeological local lore. Chronologically, the museum of Kateryna Skarzhynska had several stages: from the beginning of spontaneous collection during the mid 1870's to 1880's, to the formation during 1881–1890 and the development and prosperity in 1891–1905. In 1906 the museum's collections together with other material possessions were transferred to the Poltava Provincial County Council. The museum became the first public large private collection of local lore not only in Poltava region, but also in Ukraine as a whole, which differed in various forms of social, cultural and educational work. The modern appeal to the analysis of the formation and activity of a museum institution is conditioned by the consideration of the experience of private museology, that not only collected historical sources, but also conducted their own research from the second half of the XIX century and till the beginning of the XX century in Ukraine.

Key words: *antiquities, private museology, collecting, archeological local lore.*